

Identification of Obstacles of the Faculty Members' International Interactions: A Qualitative Approach

Mohsen Nazarzadeh Zare*

Introduction

Internationalization of higher education institutions has been an issue of increasing debate and interest among colleges and universities over the past decade. Internationalization at the national, sectoral, and institutional levels is defined as the process of integrating an international, intercultural, or global dimension into the purpose, functions (Education, research and services) or delivery of postsecondary education. One of the components of internationalization in higher education is interactions of faculty members. So the purpose of present research was identifying the obstacles to international interactions of the faculty members in Iran.

Method

To achieve the purpose, a qualitative phenomenological approach was used. The research population was all experts in the field of higher education in Iran. A sample of 17 experts were selected through purposive sampling method and based on theoretical saturation. To collect the data, semi-structured interview was used and for the data analysis, inductive content analysis was applied.

Results

The results showed that the obstacles to faculty members' international interactions can be defined in terms of three main obstacles: inside university obstacles (limited support of the university structure for faculty members' international interactions, limited support of university culture for faculty members' international interactions and limited financial support of university for faculty members' international interactions), outside university obstacles (impact of political tensions and international sanctions on faculty

* Graduate Ph.D. in Educational Management, University of Tehran, Iran
Email: nazarzadehzareh@gmail.com

members' international interactions and cumbersome administrative regulations for visa issuance) and individual obstacles (low motivation of faculty members for international interactions, poor mastery of faculty members of the international language and lack of scientific-research abilities of some of the faculty members).

Discussion

This study adds to our knowledge about international interactions of the faculty members and also the barriers and challenges of these interactions, so to have more interactions of faculty members at the international level, universities should endeavor to identify the barriers and eliminate them urgently.

Keywords: Internationalization, International Interactions, Faculty Members, International Interactions Obstacles

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۱۰/۰۹
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۲/۱۵

مجله‌ی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز
پاییز و زمستان ۱۳۹۷، دوره‌ی ششم، سال ۲۵
شماره‌ی ۲، صص: ۱۹۶-۱۷۹

شناسایی موانع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی: رویکردی کیفی

محسن نظرزاده زارع*

چکیده

بین‌المللی شدن مؤسسات آموزش عالی یکی از موضوعات مورد بحث و علاقه در میان دانشگاه‌ها در طول دهه‌های گذشته بوده است. بین‌المللی شدن در سطوح ملی، بخشی و نهادی به عنوان فرایند تلفیق هر یک از ابعاد جهانی، بین فرهنگی، بین‌المللی در راستای مقاصد و کارکردهای (آموزش، پژوهش و خدمات) و ارائه آموزش بعد از متوسطه تعریف شده است، یکی از ابعاد بین‌المللی شدن در آموزش عالی، تعاملات اعضای هیأت علمی است. بنابراین هدف پژوهش حاضر شناسایی موانع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی در ایران بود. برای نیل به این مقصود، از رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی استفاده شد. جامعه پژوهش، صاحب‌نظران حوزه آموزش عالی کشور بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع گلوله برفی، در مجموع تعداد ۱۷ نفر از آن‌ها به‌عنوان مشارکت‌کنندگان در پژوهش انتخاب شدند. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و روش تحلیل داده‌ها نیز روش تحلیل محتوای استقرایی بود. نتایج نشان داد که موانع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی را می‌توان در سه مانع کلی تعریف کرد که عبارتند از: موانع درون دانشگاهی (حمایت محدود ساختار دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی، حمایت محدود فرهنگ دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی و حمایت مالی محدود دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی)، موانع برون دانشگاهی (تأثیر تنش‌های سیاسی و تحریم‌های بین‌المللی بر کاهش تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی و وجود قوانین دست و پاگیر اداری در زمینه صدور روادید) و موانع فردی (انگیزه کم اعضای هیأت علمی برای داشتن تعاملات بین‌المللی، تسلط کم اعضای هیأت علمی به یک زبان بین‌المللی و ضعف توانایی‌ها و مهارت‌های علمی - پژوهشی اعضای هیأت علمی). این پژوهش دانش ما در مورد تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی و همچنین موانع و چالش‌های این تعاملات افزایش می‌دهد. لذا برای داشتن تعامل بیشتر اعضای هیأت علمی در سطح بین‌المللی، لازم است که دانشگاه‌های کشور در شناسایی و رفع موانع تعاملات، بیش از پیش کوشش کنند.

واژه‌های کلیدی: بین‌المللی شدن، تعاملات بین‌المللی، اعضای هیأت علمی، موانع تعاملات بین‌المللی

مقدمه

بین‌المللی شدن مؤسسات آموزش عالی یکی از موضوعات مورد بحث و علاقه در میان دانشگاه‌ها در طول دهه‌های گذشته بوده است. اصطلاح بین‌المللی شدن از سال ۱۹۸۰ برای نشان دادن فرایند تلفیق هر یک از ابعاد جهانی، بین فرهنگی، بین‌المللی در راستای مقاصد و کارکردهای (آموزش، پژوهش و خدمات) و ارائه آموزش بعد از متوسطه استفاده شده است (Hendrickson, Lan, Harris & Dorman, 2013, 56). آنچه که باعث افزایش تمایل دانشگاه‌ها به سوی بین‌المللی شدن شده است، تغییرات و چالش‌های رخ داده در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی و فناورانه است؛ به سخن دیگر، بیشترین انگیزه برای بین‌المللی شدن آموزش عالی، در واقع پاسخ دادن به این تغییرات و چالش‌ها است؛ به همین دلیل است که در سال‌های اخیر مؤسسات آموزش عالی تلاش‌های خود را برای بین‌المللی شدن به طور قابل توجهی افزایش داده‌اند (Greenberg, Niehaus & Williams, 2012).

با گسترش پدیده بین‌المللی شدن در سطح نظام‌های آموزش عالی و دانشگاه‌های اغلب کشورها، دانشگاه‌های کشورمان نیز به‌منظور همگرایی با سایر دانشگاه‌های جهان و در راستای تحقق سیاست‌های کلی «نظام علم و فناوری جمهوری اسلامی ایران»، «برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران» و «برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران» ناگزیر از توجه و تأکید بر امر بین‌المللی شدن هستند (Nazarzadeh Zare, Pourkarimi, Abili & Zaker, Salehi, 2016). مسلماً حرکت به سمت و سوی بین‌المللی شدن بدون شناخت ابعاد و مؤلفه‌های آن امکان پذیر نمی‌باشد؛ به همین دلیل در ادبیات بین‌المللی شدن دیدگاه‌های گسترده‌ای در مورد ابعاد و مؤلفه‌های آن وجود دارد؛ به عنوان مثال، Elkin, Farnsworth and Templer (2008)، که بُعد را برای بین‌المللی شدن بر شمردند که عبارتند از: ۱) دانشجویان کارشناسی بین‌المللی، ۲) دانشجویان تحصیلات تکمیلی بین‌المللی، ۳) برنامه‌های تبادل دانشجویان، ۴) برنامه‌های تبادل اعضای هیأت علمی، ۵) تعامل اعضای هیأت علمی در زمینه‌های بین‌المللی از قبیل شرکت در همایش‌های بین‌المللی، ۶) برنامه‌های بین‌المللی با تمرکز بر پژوهش، ۷) همکاری‌های پژوهشی بین‌المللی، ۸) حمایت از دانشجویان بین‌المللی و ۹) ارتباط با نهادهای بین‌المللی.

همان‌طور که اشاره شد، یکی از ابعاد بین‌المللی شدن در آموزش عالی، تعاملات اعضای

هیأت علمی است؛ اما منظور از تعاملات یک هیأت علمی چیست؟ در پاسخ باید گفت که تعاملات یک هیأت علمی، شامل روابط گروهی، همکاری‌ها و تعاملات رودرروی اجتماعی یا علمی- پژوهشی اعضای هیأت علمی در درون و بیرون محل کار، همکاری‌های پژوهشی بین اعضای هیأت علمی، عضویت و مشارکت اعضای هیأت علمی در انجمن‌های علمی، تمایل اعضای هیأت علمی به فعالیت‌های جمعی و ملاقات‌های شغلی و غیر شغلی خارج از محیط کار است (Ghaneirad, 2006, 140).

پژوهشگران، متخصصان و نهادهای حرفه‌ای در امر آموزش بین‌المللی، ممکن است در مورد آنچه که بین‌المللی شدن است، توافق نداشته باشند؛ اما همه بر سر این موضوع متفق‌القول هستند که، تعامل و مشارکت اعضای هیأت علمی برای موفقیت در عرصه بین‌المللی بسیار حائز اهمیت است (Proctor, 2015). به همین دلیل پژوهشگران بر این باورند که موفق‌ترین راهبردهای بین‌المللی شدن، به تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی بستگی دارد؛ چرا که، اعضای هیأت علمی به عنوان سرمایه‌های انسانی کلیدی برای پیشبرد طرح‌های بین‌المللی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی شناخته می‌شوند که دخالت مستقیمی بر مأموریت‌های آموزشی، پژوهشی و خدماتی مؤسسات آموزش عالی دارند (Beatty, 2013, 1-2). از سوی دیگر، داشتن تعاملات بین‌المللی برای اعضای هیأت علمی اهمیت زیادی دارد؛ چرا که داشتن تعاملات به آن‌ها در راستای پیشبرد برنامه‌های پژوهشی خود، آگاهی نسبت به دیدگاه‌های هم‌تایان بین‌المللی خود و به‌کارگیری آن‌ها در کلاس‌ها و برنامه‌های درسی کمک کرده و متعاقب آن همکاری و مشارکت با هم‌تایان علمی در دانشگاه‌های خارج از کشور را برای آن‌ها به ارمغان خواهد آورد (Peterson & Helms, 2013). با در نظر گرفتن این نکته که اعضای هیأت علمی یکی از عوامل تأثیرگذار در فرایند بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها به‌شمار می‌روند؛ لذا تعاملات آن‌ها برای بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها نه تنها اختیاری نیست بلکه ضروری است (Nazarzadeh Zare, Pourkarimi, Abili & Zaker Salehi, 2016). با وجود اهمیت نقش اعضای هیأت علمی در عرصه تعاملات بین‌المللی دانشگاه‌ها، مستندات موجود گویای وجود برخی از موانع و ضعف‌ها در تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی دارد. اما این موانع چه هستند؟ برای پاسخ به سؤال فوق، به بررسی پژوهش‌های انجام شده در این زمینه، در سطح داخلی و خارج از کشور پرداختیم.

پیشینه پژوهش

نتایج پژوهش Ghaneirad (2006) حاکی از آن بود که، تعاملات و ارتباطات اعضای هیأت علمی دانشگاه تهران پایین است و این تعاملات عمدتاً در درون ساختارهای سازمانی محدود بوده و همکاری‌های برون‌گروهی در آن‌ها اندک بوده است؛ به گونه‌ای که ۴۷ درصد از اعضای هیأت علمی به شیوه انفرادی فعالیت‌های علمی خود را انجام می‌دادند و به نوعی دچار فردگرایی در پژوهش بودند، همچنین کنش‌گری اعضای هیأت علمی بر حسب معیارهای تولید علمی و عضویت و مشارکت در انجمن‌های علمی و پاسخگویی به نیازهای جامعه پایین بود.

بنا بر نتایج پژوهش Fathi Vajargah, Ebrahimzadeh, Farajollahi and Khoshnoudi Far (2011) ضعف علمی و زبانی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور، موجب محدودیت در تعاملات و همکاری‌های بین‌المللی آن‌ها شده است.

نتایج مطالعات (Taleb, 1993; Abdollahi, 1998; Azadarmaki, 2000; Rafipour, 2002;) (Ghaneirad, 2004, 2005) as cited in Ghaneirad and Khosrokhavar (2011) نیز حاکی از ضعف ساختار ارتباطی و تعاملاتی در بین اعضای هیأت علمی و پژوهشگران، به مثابه مشکل اساسی نهاد علم در ایران بوده است.

Helms (2015)، چالش‌های زیر را به عنوان چالش‌های معمول در میان مؤسساتی که در تلاش برای بین‌المللی شدن و تعامل اعضای هیأت علمی خود در فرایند بین‌المللی شدن هستند، بیان کرد: دست یابی به یک جرم بحرانی از اعضای هیأت علمی، سیاست‌های استخدام و ارتقاء اعضای هیأت علمی، بودجه و ایجاد روابط راهبردی در خارج از کشور.

از سوی دیگر، مطالعات تجربی انجام شده در آمریکای شمالی که به دنبال یافتن موانع اصلی تعاملات اعضای هیأت علمی در بستر بین‌المللی بودند، طیف وسیعی از عوامل انگیزشی، مقاومت فردی اعضای هیأت علمی، همچنین شرایط انضباطی و سازمانی را به عنوان عوامل تعیین‌کننده‌های اصلی در شکل دادن به رفتار علمی اعضای هیأت علمی در تعاملات بین‌المللی بر شمردند (Proctor, 2015).

با توجه به آنچه بیان شد، مشخص است که موضوع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی در دانشگاه‌های کشورمان مستلزم توجه ویژه بوده و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور در این خصوص با موانع و مشکلاتی روبرو هستند؛ لذا با اذعان به جایگاه تعاملات

اعضای هیأت علمی در بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها و در نظر گرفتن این نکته که موفقیت یک دانشگاه در همکاری‌های بین‌المللی وابسته به مشارکت فعال اعضای هیأت علمی در آن فعالیت‌ها و همکاری‌هاست (Saffu & Mamman, 1999, as cited in Mohseni, Arasteh, Ghorchian, & Jafari, 2013) لزوم شناسایی موانع و مشکلات تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور در راستای افزایش تعاملات بین‌المللی آن‌ها بیش از پیش ضروری به نظر می‌رسد.

هدف اصلی پژوهش

شناسایی موانع و مشکلات تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش

با توجه به اینکه رویکرد کیفی، برای کشف داده‌های جدید و غیرمنتظره رویکرد مناسبی است؛ لذا از این رویکرد برای اطلاع از دیدگاه‌های هر یک از صاحب‌نظران آموزش عالی استفاده شد. از سوی دیگر، با توجه به اینکه هدف اصلی پژوهش حاضر به‌گونه‌ای بود که مستلزم کندوکاو و بررسی دیدگاه‌ها و تجارب صاحب‌نظران شرکت‌کننده در پژوهش بود؛ بنابراین از روش پدیدارشناسی استفاده شد. با در نظر گرفتن اینکه پژوهش حاضر کمتر بر تفسیرهای پژوهشگر متمرکز بوده و بیشتر بر توصیف تجارب صاحب‌نظران، در مورد موانع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی تکیه داشت؛ لذا از روش کیفی، از نوع پدیدارشناسی تجربی استفاده شد.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه‌ی مورد پژوهش شامل صاحب‌نظران حوزه آموزش عالی کشور که حداقل یکی از مقاطع تحصیلات دانشگاهی (کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری و فوق‌دکتری) خود را در دانشگاه‌های خارج از ایران، به اتمام رسانده، یا تجربه‌ی تدریس، پژوهش و فرصت مطالعاتی در دانشگاه‌های خارج از ایران را داشته و یا تجربه‌ی همکاری با هم‌تایان علمی بین‌المللی در قالب نوشتن مقاله، کتاب یا انجام طرح‌های پژوهشی بین‌المللی مشترک داشته‌اند. نمونه‌گیری در این پژوهش هدفمند و از نوع گلوله برفی^۱ بود و تا آنجا ادامه یافت

1- Snowball

که اشباع در اطلاعات گردآوری شده حاصل شد. بنابراین تعداد ۱۷ نفر از صاحب‌نظران، به‌عنوان نمونه انتخاب شدند.

ابزار گردآوری داده‌ها و شیوه اجرای فرایند مصاحبه

ابزار گردآوری داده‌ها در پژوهش حاضر، مصاحبه نیمه ساختاریافته^۱ بود. دلیل استفاده از این نوع مصاحبه آن بود که پژوهشگر با طرح سؤال باز و کلی (شیوه‌ی قیاسی) درصدد بود تا بدون محدود کردن عقاید و نگرش‌های مصاحبه‌شونده‌ها از دیدگاه‌ها و نظرات آن‌ها مطلع شود. پژوهشگر قبل از شروع فرایند مصاحبه، خلاصه‌ای از طرح پژوهش، به همراه اهداف و سؤال‌های مصاحبه را جهت مطالعه و آمادگی اولیه برای مصاحبه‌شوندگان، از طریق ایمیل ارسال کرد و در ابتدای جلسه مصاحبه نیز، پژوهشگر در مورد طرح پژوهش به صورت مختصر توضیح و سپس نسبت به طرح سؤال‌های مصاحبه و انجام فرایند مصاحبه اقدام کرد. بدین‌صورت که در ابتدای فرایند مصاحبه، سؤال‌های کلی در ارتباط با موانع تعاملات اعضای هیأت علمی در هریک از اشکال تعاملات بین‌المللی، که هر یک از مصاحبه‌شوندگان تجربه کرده بودند، پرسیده شد. لازم به ذکر است به منظور ثبت داده‌های کیفی و تمرکز بیشتر مصاحبه‌کننده بر فرایند مصاحبه، و با کسب اجازه از مصاحبه‌شوندگان، فرایند مصاحبه‌ها تماماً توسط دستگاه ضبط گردید، همچنین از نکات کلیدی هر مصاحبه یادداشت‌هایی نیز تهیه گردید.

اعتبار یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر در راستای اعتباربخشی یافته‌های کیفی از دو راهبرد تحلیل و بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان در پژوهش (مصاحبه‌شوندگان) و بازبینی توسط همکاران استفاده شد، که در ادامه به شرح هریک از آن‌ها، در خصوص پژوهش حاضر پرداخته شده است. در روش بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان در پژوهش، پژوهشگر در پایان سخنان هر یک از مصاحبه‌شوندگان در طی فرایند مصاحبه، برداشت کلی خود را از سخنان مصاحبه‌شونده بیان می‌کرد تا از طریق تأیید یا اصلاح توسط مصاحبه‌شونده، از درستی مطالب بیان شده اطمینان یابد. علاوه بر این، در راستای افزایش اعتبار یافته‌ها، پژوهشگر از برخی از مصاحبه

1- Semi-structured

شوندگان درخواست کرد تا مقوله‌های حاصل از تحلیل محتوای مصاحبه‌ها را مورد بازبینی قرار دهند، که همگی آن‌ها، معتقد بودند یافته‌های به دست آمده، تا حد زیادی منعکس‌کننده واقعیت‌های موجود در مورد موانع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی بوده است، که این خود نشان‌دهنده اعتبار قابل قبول یافته‌های به دست آمده در پژوهش حاضر بود.

روش دیگر برای افزایش اعتبار یافته‌های کیفی، بازبینی توسط همکاران پژوهشگر بود که از تجربه لازم در زمینه روش‌های پژوهش برخوردار بودند. بدین منظور، پژوهشگر پس از تحلیل محتوایی مصاحبه‌ها، نتایج آن را در اختیار برخی از همکاران خود قرار داد تا نظر تخصصی و کارشناسی خود را در زمینه تحلیل داده‌ها ارائه دهند.

روش تحلیل داده‌های پژوهش

روش تحلیل داده‌ها در این پژوهش، روش تحلیل محتوای استقرایی^۱ بود. پس از انجام فرایند مصاحبه، پژوهشگر در آغاز برای کدگذاری مصاحبه‌های انجام شده، به پیاده کردن مصاحبه‌های ضبط شده بر روی کاغذ اقدام کرد، سپس با استفاده از روش تحلیل محتوای استقرایی به شناسایی کدها به صورت کاملاً باز و بدون هیچ‌گونه محدودیتی اقدام کرد.

یافته‌های پژوهش

براساس یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای استقرایی مصاحبه‌ها، موانع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی در قالب سه مانع درون دانشگاهی، برون دانشگاهی و فردی تقسیم‌بندی شد.

موانع درون دانشگاهی

این موانع از سه مؤلفه تشکیل یافته است که عبارتند از: (۱) حمایت محدود ساختار دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی، (۲) حمایت محدود فرهنگ دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی و (۳) حمایت مالی محدود دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی.

حمایت محدود ساختار دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی

یافته‌های به دست آمده از تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که مصاحبه شونده‌ها بر این باور

بودند که یکی از موانع مهم که باعث کاهش تعاملات اعضای هیأت علمی در عرصه بین‌المللی می‌شود، حمایت محدود ساختار دانشگاه‌های کشور، از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی است. به‌عنوان مثال، مصاحبه شونده شماره ۵ اظهار داشت:

"شفاف نبودن رویه‌ها و روندهای دانشگاه من در سطح بین‌المللی، باعث کاهش تعاملات بین‌المللی من و سایر اعضای هیأت علمی شده است."

حمایت محدود فرهنگ دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی

حمایت محدود فرهنگ حاکم بر دانشگاه‌های کشور از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی، از جمله موانعی بود که مصاحبه شونده‌ها به آن اشاره داشتند و معتقد بودند که حمایت محدود فرهنگ دانشگاه، مانعی برای تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی است. به‌عنوان مثال، مصاحبه شونده شماره ۴ اظهار داشت:

"فرهنگ دانشگاهی در کشور از تعاملات بین‌المللی حمایت نمی‌کند؛ به این معنی که فضای علمی دانشگاه‌های کشور، از پویایی لازم برای حمایت از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی برخوردار نیست؛ به‌گونه‌ای که جو موجود میان همکارانم، از شکل‌گیری تعاملات بین‌المللی من حمایت نمی‌کند."

حمایت مالی محدود دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی

مصاحبه شونده‌ها معتقد بودند که حمایت‌های مالی دانشگاه‌ها از تعاملات بین‌المللی آن‌ها محدود است. به‌عنوان مثال، مصاحبه شونده شماره ۱۴ اظهار داشت:

"دانشگاه‌ها من، کمتر فرصت تعامل بین‌المللی را برای اعضای هیأت علمی خود فراهم می‌آورد؛ چرا که حمایت‌های مالی دانشگاهم، محدود است؛ و این خود باعث کاهش برخی از اشکال تعاملات بین‌المللی برای من و سایر اعضای هیأت علمی، بخصوص در زمینه سفرهای مطالعاتی و شرکت در کنفرانس‌های بین‌المللی شده است."

موانع برون دانشگاهی

این موانع از دو مؤلفه تشکیل یافته است که عبارتند از: (۱) تأثیر تنش‌های سیاسی و تحریم‌های بین‌المللی بر کاهش تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی و (۲) وجود قوانین

دست و پاگیر اداری در زمینه صدور روادید(ویزا).

تأثیر تنش‌های سیاسی و تحریم‌های بین‌المللی بر تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی
مسائل سیاسی و تحریم‌های بین‌المللی وضع شده از سوی برخی از کشورها بر ضد ایران، باعث شده که تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی در برخی از اشکال آن از قبیل، سفرهای مطالعاتی، شرکت در سمینارها و کنفرانس‌های بین‌المللی و ... کاهش پیدا کند. به‌عنوان مثال، مصاحبه شونده شماره ۱۱ اظهار داشت:

"مسئله تحریم‌ها و همچنین تنش‌های سیاسی باعث کاهش تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی شده است؛ به عنوان مثال، به دلیل مشکلات و تنش‌های سیاسی که کشور ما این سال‌ها با آن مواجه بوده است، شرایط گرفتن روادید(ویزا) برای شرکت در کنفرانس‌ها و یا رفتن به فرصت‌های مطالعاتی، برایم خیلی سخت‌تر شده بود."

وجود قوانین دست و پاگیر اداری در زمینه صدور روادید(ویزا)

وجود قوانین دست و پاگیر اداری در زمینه صدور روادید، از دیگر موانع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی است، که مصاحبه شونده‌ها به آن اشاره داشتند. به‌عنوان مثال مصاحبه شونده شماره ۲ اظهار داشت:

"فرایند گرفتن روادید برای اعضای هیأت علمی خارجی جهت شرکت در برخی از سمینارها و کنفرانس‌های برگزار شده در سطح کشور، طولانی مدت است و این خود مانعی برای تعاملات بین‌المللی بیشتر من با هم‌تایان خارجی‌ام شده است."

موانع فردی

این موانع از سه مؤلفه تشکیل یافته است که عبارتند از: (۱) انگیزه کم اعضای هیأت علمی برای داشتن تعاملات بین‌المللی، (۲) تسلط کم اعضای هیأت علمی به یک زبان بین‌المللی و (۳) ضعف توانایی‌ها و مهارت‌های علمی - پژوهشی اعضای هیأت علمی.

انگیزه کم اعضای هیأت علمی برای داشتن تعاملات بین‌المللی

انگیزه کم اعضای هیأت علمی به‌عنوان یکی دیگر از موانع تعاملات بین‌المللی است، که مصاحبه شونده‌ها به آن اشاره داشتند. به‌عنوان مثال مصاحبه شونده شماره ۱۵ اظهار داشت:

"انگیزه کم در بین اعضای هیأت علمی کشور باعث کاهش تعاملات بین‌المللی آن‌ها شده است. یکی از عواملی که در این زمینه من تجربه کرده‌ام، رفتاری‌های روزمره و درگیر بودن اغلب اعضای هیأت علمی از جمله خودم، در فرایندهای آموزشی در مقایسه با فرایندهای پژوهشی است، که باعث شده انگیزه‌ام برای تعاملات بین‌المللی، کم‌تر شود."

تسلط کم اعضای هیأت علمی به یک زبان بین‌المللی

تسلط کم اعضای هیأت علمی ایرانی به یک زبان بین‌المللی، به‌عنوان یکی دیگر از موانع تعاملات بین‌المللی است، که مصاحبه‌شونده‌ها به آن اشاره داشتند. به‌عنوان مثال مصاحبه‌شونده شماره ۶ اظهار داشت:

"ضعف مهارت‌های زبان بین‌المللی (به‌خصوص مهارت صحبت کردن و نوشتن) به‌عنوان مانعی برای کاهش تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور است؛ چرا که اغلب اعضای هیأت علمی توانایی صحبت کردن و نوشتن به یک زبان بین‌المللی را ندارند."

ضعف توانایی‌ها و مهارت‌های علمی - پژوهشی اعضای هیأت علمی

ضعف توانایی‌ها و مهارت‌های علمی - پژوهشی اعضای هیأت علمی، به‌عنوان یکی دیگر از موانع تعاملات بین‌المللی است، که مصاحبه‌شونده‌ها به آن اشاره داشتند. به‌عنوان مثال مصاحبه‌شونده شماره ۱۶ اظهار داشت:

"مانع دیگر برای شکل‌گیری تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی، مربوط به عدم توانایی علمی کافی اعضای هیأت علمی است؛ برخی از اعضای هیأت علمی در ایران، در مرز دانش رشته خود حرکت نمی‌کنند و نسبت به دانش روز در حوزه تخصصی خود آگاهی ندارند؛ بنابراین از توان علمی کافی برای شرکت در تعاملات بین‌المللی برخوردار نیستند."

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر درصدد بود تا با اتخاذ رویکرد کیفی مبتنی بر روش پدیدارشناسی، پاسخ روشنی به مسئله موانع و مشکلات تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی در ایران، ارائه دهد. یافته‌های به دست آمده نشان داد که موانع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی را

می‌توان در سه مانع کلی تعریف کرد که عبارتند: (۱) موانع درون‌دانشگاهی، (۲) موانع برون‌دانشگاهی و (۳) موانع فردی.

در تحلیل نتایج به دست آمده در ارتباط با موانع درون‌دانشگاهی باید گفت، موانع درون‌دانشگاهی به مجموعه موانع و مشکلاتی گفته می‌شود که ارتباط مستقیمی با هریک از عناصر تشکیل‌دهنده سازمان یک دانشگاه دارد، و به نوعی عناصر تشکیل‌دهنده سازمان دانشگاه در بوجود آمدن آن نقش اساسی ایفا می‌کنند. این موانع از سه مؤلفه، حمایت محدود ساختار دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی، حمایت محدود فرهنگ دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی و حمایت مالی محدود دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی تشکیل شده است. یک عضو هیأت علمی زمانی می‌تواند تعاملات بین‌المللی بیشتری داشته باشد که ساختار دانشگاه نیز از تعاملات او حمایت کند. ساختار سازمانی که شامل مسائلی از قبیل تقسیم بندی کار، حوزه یا قلمرو کنترل و طرح‌های مختلف سازمانی است، بیانگر این است که، سازمان کارها را چگونه به صورت رسمی تقسیم بندی، طبقه‌بندی، گروه‌بندی و هماهنگ می‌کند (Nazarzadeh Zare, Abdi Azzar, Mardani, & Arein, 2015)؛ بنابراین زمانی ساختار یک دانشگاه می‌تواند به افزایش تعاملات اعضای هیأت علمی کمک کند که با وضع قوانین، آئین‌نامه‌ها، رویه‌ها و روندهای مناسب، سعی در سازماندهی بهتر تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی خود کند. در کنار حمایت ساختار دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی، فرهنگ حاکم بر دانشگاه نیز نقش بسزایی در افزایش یا کاهش تعاملات اعضای هیأت علمی در سطح بین‌المللی ایفا می‌کند؛ چرا که فرهنگ یک سازمان بر ساختار آن نیز تأثیرگذار است. فرهنگ سازمانی به ارزش‌های مشترکی که افراد سازمان را کنار هم‌دیگر نگه می‌دارد، گفته می‌شود (Demers, 2008, 75)؛ به عبارت دیگر فرهنگ سازمانی به مفروضات و باورهای بنیادین که بین اعضای سازمان مشترک هستند، گفته می‌شود؛ بنابراین موفقیت یک دانشگاه در افزایش تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی خود تا حد زیادی به حمایت و پشتیبانی فرهنگ آن دانشگاه از تعاملات اعضای هیأت علمی خود بستگی دارد. در کنار حمایت ساختار و فرهنگ دانشگاه در راستای افزایش تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی، حمایت مالی دانشگاه نیز تأثیر بسزایی در افزایش این تعاملات می‌تواند داشته باشد. حمایت‌های مالی یک دانشگاه می‌تواند در قالب افزایش

اعتبارات اختصاص داده شده به تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی و افزایش گزنت‌های پژوهشی اعضای هیأت علمی باشد؛ چرا که برخی از اشکال تعاملات بین‌المللی از قبیل شرکت در کنفرانس‌ها، سمینارهای بین‌المللی و سفرهای مطالعاتی بدون تأمین مالی از سوی دانشگاه اتفاق نخواهد افتاد.

در تحلیل نتایج به دست آمده در ارتباط با موانع برون دانشگاهی باید گفت، موانع برون دانشگاهی به مجموعه موانع و مشکلاتی گفته می‌شود که ارتباط مستقیمی با محیط بیرون از دانشگاه دارد، و به نوعی محیط بیرونی دانشگاه در بوجود آمدن آن نقش اساسی ایفا می‌کند. این موانع از دو مؤلفه، تأثیر تنش‌های سیاسی و تحریم‌های بین‌المللی بر کاهش تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی و وجود قوانین دست و پاگیر اداری در صدور روادید (ویزا) تشکیل شده است. تنش‌های سیاسی بین ایران و برخی کشورها و وضع تحریم‌های بین‌المللی بر علیه ایران باعث کاهش تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور در برخی از اشکال آن بخصوص سفرهای مطالعاتی، شرکت در کنفرانس‌ها و انجام پروژه‌های پژوهشی بین‌المللی مشترک شده است. در ارزیابی این یافته می‌توان به گفتمان سیاسی ایران در عرصه بین‌المللی اشاره کرد. سیاست خارجی ایران همانند سیاست خارجی سایر کشورها متأثر از تغییر و تحول گفتمان سیاست خارجی است. سیاست خارجی ایران بعد از انقلاب اسلامی دچار تغییر و تحول گوناگونی گشته است، که در هر برهه‌ای از زندگی سیاسی، تسلط گفتمان خاصی را شاهد بوده‌ایم (Taremi & Moradi, 2015). مسلماً گفتمان‌های حاکم بر سیاست خارجی ایران در هر برهه بر افزایش و کاهش تعاملات بین‌المللی کشورهای غربی یا ایران، نیز تأثیر گذار بوده است. در کنار تنش‌های سیاسی و تحریم‌های بین‌المللی، وجود قوانین دست و پاگیر اداری در زمینه صدور روادید نیز، بر کاهش تعاملات اعضای هیأت علمی اثرگذار بوده است. به نحوی که طولانی بودن فرایند صدور روادید برای اعضای هیأت علمی خارجی جهت شرکت در کنفرانس‌ها و سمینارهای بین‌المللی برگزار شده در ایران باعث دلسرد شدن آن‌ها از ادامه تعامل با اعضای هیأت علمی ایرانی شده و به نوعی در کاهش تعاملات اعضای هیأت علمی کشور با هم‌تایان بین‌المللی نقش داشته است. روادید یکی از ملزومات سفرهای بین‌المللی است. پر واضح است که اتخاذ سیاست‌های دست و پاگیر در زمینه صدور روادید می‌تواند به‌عنوان عامل رانشی ورود شهروندان یک کشور را به کشور

دیگر، تحت الشعاع قرار دهد و از سوی دیگر تسهیل فرآیند اخذ روایید می‌تواند به‌عنوان یک عامل کششی تأثیر مثبتی روی تقاضای ورود شهروندان کشورهای مبدأ به کشورهای مقصد ایفا کند.

در تحلیل نتایج به دست آمده در ارتباط با موانع فردی باید گفت، موانع فردی مجموعه موانع و مشکلاتی هستند که ارتباط مستقیمی با مهارت‌ها، توانایی‌ها و ویژگی‌های فردی یک عضو هیأت علمی دارند، و به نوعی میزان توانایی‌ها، مهارت‌ها و ویژگی‌های فردی عضو هیأت علمی در بوجود آمدن آن‌ها نقش اساسی ایفا می‌کند. این موانع از سه مؤلفه، انگیزه کم اعضای هیأت علمی برای داشتن تعاملات بین‌المللی، تسلط کم اعضای هیأت علمی به یک زبان بین‌المللی و ضعف توانایی‌ها و مهارت‌های علمی - پژوهشی اعضای هیأت علمی تشکیل شده است. داشتن انگیزه می‌تواند عامل مهمی برای ایجاد تعاملات بین‌المللی یک عضو هیأت علمی باشد؛ چرا که باید اذعان داشت، اغلب تعاملات علمی بین‌المللی اعضای هیأت علمی بدون سازماندهی و مدیریت از طرف دانشگاه‌ها صورت می‌گیرد و عاملی که باعث شکل‌گیری این تعامل می‌شود انگیزه یا اشتیاقی است که یک عضو هیأت علمی برای داشتن تعاملات بین‌المللی در راستای هم‌افزایی دانشی و ارتقای آموزشی و پژوهشی خود دارد؛ با این وجود، گرفتاری‌های روزمره اعضای هیأت علمی و امتیاز کمی که سیستم ارتقاء اعضای هیأت علمی برای داشتن تعاملات بین‌المللی بیشتر، به شمار می‌رود. در کنار داشتن انگیزه برای تعاملات بین‌المللی، یک عضو هیأت علمی باید از مهارت‌های ارتباطی از قبیل، توانایی خوب صحبت کردن و خوب نوشتن به یک زبان بین‌المللی، به‌عنوان یکی دیگر از مؤلفه‌های مهم برای هر عضو هیأت علمی در عرصه تعاملات بین‌المللی برخوردار باشد؛ در این ارتباط نکته قابل ذکر این است که اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور، اغلب با تسلط کم در این مهارت‌ها مواجه هستند؛ که شاید این خود، به دلیل کارکرد نامناسب نظام آموزش و پرورش، در نحوه آموزش زبان بین‌المللی باشد؛ که باعث شده که برون داد این نظام، زمانی که وارد نظام آموزش عالی می‌شود این ضعف را همچنان با خود به همراه داشته باشد. با این وجود، آنچه که مهم است، درک ضرورت برخورداری از مهارت‌های زبان بین‌المللی برای اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور در راستای کمک به افزایش تعاملات بین‌المللی آن‌هاست. از سوی دیگر، یک عضو هیأت علمی زمانی می‌تواند از پویایی علمی برخوردار باشد و اقدام به ایجاد تعامل

در سطح بین‌المللی کند که از دانش‌های جدید در حوزه تخصص خود آگاه باشد و سعی در به روز کردن دانش خود، به صورت مستمر داشته باشد؛ به سخن دیگر، او باید از توانایی و ظرفیت علمی لازم برای پیوند زدن دانش خود با دانش جهانی در راستای حل مسائل پیچیده بین‌المللی و جهانی برخوردار باشد؛ چرا که امروزه مسائل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و زیست محیطی جوامع به قدری گسترده، پیچیده و متنوع شده است که انجام فعالیت‌های علمی، آموزشی و پژوهشی به شکل سنتی و تک‌رشته‌ای، امکان پاسخگویی و حل مسائل پیچیده و متنوع را ندارد. در کنار توانایی‌های علمی، برخورداری از مهارت‌های پژوهشی یکی دیگر از ملزومات برای هر عضو هیأت علمی در عرصه تعاملات بین‌المللی به شمار می‌رود؛ چرا که تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی اغلب در سطح علمی-پژوهشی صورت می‌گیرد؛ بنابراین عدم برخورداری از این مهارت می‌تواند به عنوان مانعی در شکل‌گیری تعامل قلمداد شود. لذا یک عضو هیأت علمی باید از مهارت لازم برای پژوهش و پژوهشگری برخوردار باشد. این مهارت به معنی داشتن دانش در زمینه‌ی شیوه‌های پژوهش و ملاحظات اخلاقی در این زمینه است (Salimi, Haidari & Keshavarzi, 2015)؛ چرا که اغلب تعاملات اعضای هیأت علمی در عرصه بین‌المللی در شکل طرح‌های پژوهشی یا مقالات پژوهشی مشترک اتفاق می‌افتد و لازمه داشتن چنین تعاملاتی بهره‌مندی از مهارت پژوهش و پژوهشگری است. براساس نتایج به‌دست آمده از این پژوهش، پیشنهادهای زیر در راستای از بین بردن موانع تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور ارائه شده است:

- پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌های کشور و وزارت خارجه با تعیین و تصویب و اجرایی کردن قوانین و آیین‌نامه‌های لازم سعی در تسریع فرایند صدور روادید برای اعضای هیأت علمی خارجی کنند.
- پیشنهاد می‌شود تعاملات علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های کشور نهادینه شود. از سوی دیگر، دانشگاه‌های کشور می‌توانند با ایجاد دفتری برای تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی و استخدام افراد متخصص در این زمینه، سعی در برنامه‌ریزی و مدیریت بهتر تعاملات بین‌المللی اعضای هیأت علمی خود در راستای کمک به افزایش تعاملات داشته باشند.
- پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌های کشور در کنار سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌های اجرایی در زمینه تعاملات علمی بین‌المللی، با تخصیص منابع مالی لازم برای تعاملات بین‌المللی و افزایش

گرنتهای پژوهشی اعضای هیأت علمی خود، سعی در افزایش تعاملات بین‌المللی آنها داشته باشند.

- پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌های کشور از طریق ارزیابی سالیانه سطح زبان بین‌المللی اعضای هیأت علمی خود سعی در برگزاری دوره‌های آموزشی سالیانه، ویژه اعضای هیأت علمی کم تسلط به مهارت‌های زبان بین‌المللی داشته باشند.
- پیشنهاد می‌شود که قوانین و آئین‌نامه‌های ارتقاء اعضای هیأت علمی در وزارت علوم و متعاقب آن در دانشگاه‌ها، با اختصاص امتیاز بیشتر برای تعاملات اعضای هیأت علمی سعی در حمایت و افزایش تعاملات بین‌المللی آنها داشته باشند.

References

- Beatty, M. (2013). *Factors influencing faculty participation in internationalization at the University of Minnesota's Schools of Nursing and Public Health: A case study*. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Education, University of Minnesota, Minneapolis and Saint Paul, Retrieved June 20, 2016 from: <http://conservancy.umn.edu/handle/11299/157613>
- Demers CH. (2008). *Organizational Change Theories a Synthesis*. California: SAGE publication.
- Elkin, G., Farnsworth, J., & Templer, A. (2008). Strategy and the internationalisation of universities. *International Journal of Educational Management*, 22 (3), 239-250.
- Fathi Vaiargah, K., Ebrahimzadeh, I., Faraiollahi, M. and Khoshnoudi Far. M. (2011). "Curriculum internationalization in Iran's higher education: a distant education perspective", *Quarterly Journal of New Approach in Educational Administration*, 2 (6), 77-106. [Persian]. Available at: <http://en.journals.sid.ir/ViewPaper.aspx?ID=302455>
- Ghaneirad, M. A. (2006). *Interaction and communications in scientific society* (case study in social sciences), Research Center for Social and Cultural Studies, Tehran. [Persian]
- Ghaneirad, M. A., & Khosrokhavar, F. (2011). "The mentalities of basic sciences leading researchers about the scientific community in Iran". *Iranian of Higher Education*, 3 (4), 7-34. [Persian]. Available at: <http://en.journals.sid.ir/ViewPaper.aspx?ID=263423>
- Greenberg, J., Niehaus, E., & Williams, L. (2012). The influence of international teachers on a teacher education environment. *32nd Annual Seminar International Society for Teacher Education, Paro, Bhutan*. May 21-25, 1-16. Retrieved July 27, 2015 from: https://www.education.umd.edu/international/Ofc%20Pubs/Bhutan_Paper.pdf

- Helms, R. M. (2015a). *Internationalization in action: engaging faculty in internationalization*, Part 1. American Council on Education Leadership and Advocacy, Washington DC. Retrieved August 30, 2016 from: <http://www.acenet.edu/news-room/Pages/Intlz-in-Action-2013-April.aspx>
- Hendrickson, R. M., Lane, J. E., Harris, J. T., & Dorman, R. H. (2013). *Academic leadership and governance of higher education: a guide for trustees, leaders, and aspiring leaders of two- and four-year institutions*. Virginia: Stylus Publishing.
- Proctor, D. (2015). Faculty and international engagement: has internationalization changed academic work? *International Higher Education*, 83, 15-17.
- Peterson, P. M., & Helms, F. M. (2013). *Challenges and Opportunities for the Global Engagement of Higher Education*. Washington DC: American Council on Education. Available at: <http://www.acenet.edu/news-room/Documents/CIGE-Insights-2014-Challenges-Opps-Global-Engagement.pdf>
- Mohseni, H. S., Arasteh, H. R., Ghorchian., N. G. & Jafari, P. (2013). "SWOT analysis of international scientific cooperation programs in higher education in Iran", *Quarterly Journal of Educational Leadership & Administration*, 7 (2), 107-129. [Persian]
- Nazarzadeh Zare. M., Abdi Azzar. Sh., Mardani. A. H., & Arein. M. A. (2015). From change to organizational transformation: A survey of Tehran Medical Science University's libraries. *Library Management*. 36 (1/2). 157 – 167. Available at: <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/LM-06-2014-0074>.
- Nazarzadeh Zare, M., Pourkarimi, J., Abili, Kh. and Zaker Salehi, Gh. (2016), "Presenting a pattern for faculty members' competency in the international engagements: a phenomenological study", *Journal of Science & Technology Policy*, 8 (3), 25-38. [Persian]. Available at: <http://login.nrisc.ac.ir:800/Repository/ArticleFile/487ebaf7-bab6-42f3-ae91-bc2d31fe869c.pdf>
- Salimi, G., Haidari, E., & Keshavarzi, F. (2015). Faculty members' Competencies for achieving the academic mission: A reflection from the perceptions and expectations of doctoral students. *Quarterly Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 3 (7), 85-104. [Persian]
- Taremi K., & Moradi, I. (2015), "Islamic republic of Iran's foreign policy with the European Union in the last three decades", *Political Science and International Relations Journal*, 7 (28), 133-166. [Persian]. Available at: <http://en.journals.sid.ir/ViewPaper.aspx?ID=462847>

